

بررسی و تحلیل نقش معلمان بر جامعه پذیری سیاسی دانش آموزان دوره ی متوسطه

«مطالعه‌ی موردی بخش پیریکران» شهریور ماه ۱۳۸۵

رسول ربانی* - مسعود جعفری نژاد** - حامد سبزی پور***

تاریخ دریافت مقاله: ۸۵/۷/۱۶

تاریخ پذیرش مقاله: ۸۶/۲/۲۳

چکیده

از عوامل بسیار مهم و اساسی، برای رشد و توسعه سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جامعه تربیت یا اجتماعی کردن کودکان و نوجوانان، برای بر عهده گرفتن نقش های مختلف در آینده می باشد. لذا توجه به تاثیر نقش عوامل مختلف بویژه نقش معلمان بر جامعه پذیری سیاسی دانش آموزان که نقش مهم و کلیدی، در ثبات و تداوم نظام سیاسی، دارد. جامعه پذیری سیاسی یعنی آشنا شدن افراد، بویژه کودکان و نوجوانان با نظام سیاسی از طریق کسب اطلاعات و تجربیات به وظایف، حقوق و نقش های خویش در جامعه، می باشد و به عبارت دیگر آشنا کردن نوجوانان با مهارت های سیاسی و فرهنگ سیاسی که بتواند عضو مفید و کارآمدی برای نظام سیاسی بشوند. بر این اساس، هدف عمده پژوهش حاضر، بررسی و تحلیل نقش معلمان بر میزان جامعه پذیری سیاسی دانش آموزان دوره ی متوسطه، بخش پیریکران شهرستان فلاورجان است؛ که بدین منظور محقق، ضمن تشریح ابعاد جامعه پذیری سیاسی دانش آموزان و مفاهیم و شاخص های مرتبط با آن به بررسی میزان اثرگذاری عواملی چون جهت گیری سیاسی و اجتماعی، آشنایی با ساختار حاکمیت، آشنایی با حقوق و قانون اساسی، آمادگی برای پذیرش نقش های مختلف، آشنایی با مراسم های ملی و

* دانشجویان گروه علوم اجتماعی دانشگاه اصفهان

** استادیار گروه علوم سیاسی و روابط بین الملل دانشگاه آزاد اسلامی شهرضا

*** کارشناس ارشد علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی شهرضا

مذهبی، شرکت در فرایند تصمیم‌گیری در نظام سیاسی، تقویت حس وفاداری به میهن و دفاع از منافع ملی کشور و در مجموع شامل تربیت سیاسی و فرهنگ سیاسی جامعه پرداخته شده است. نتایج بدست آمده از این تحقیق فرضیه‌ی اصلی تحقیق را را به قرار زیر به اثبات می‌رساند: بین نگرش سیاسی و اجتماعی دبیران و جهت‌گیری سیاسی و اجتماعی دانش‌آموزان همبستگی مستقیم و معناداری وجود دارد. (ضریب همبستگی برابر با ۳۱۵٪ بوده است این یافته نشان می‌دهد، با تغییر نگرش و جهت‌گیری سیاسی و اجتماعی معلمان، نگرش و جهت‌گیری سیاسی و اجتماعی دانش‌آموزان نیز تغییر می‌یابد زیرا دانش‌آموزان در موقعیتی از رشد قرار دارند که از نظر ادراکات و عواطف و احساسات تحت تاثیر محیط خویش یعنی مدرسه و کلاس درس قرار دارند.

کلید واژه ها: نگرش سیاسی و اجتماعی، مشارکت سیاسی، وظایف شهروندی،

بحران هویت.

مقدمه

موضوع جامعه‌پذیری و جامعه‌پذیری سیاسی در شکل جدید، خود محصول دوران بعد از جنگ دوم جهانی است، و به دنبال طرح پرسشهایی از نحو انتقال فرهنگ و محتوای فرهنگی یک جامعه از نسلی به نسل دیگر ایجاد شده و شکل کنونی را به خود گرفته است؛ امروزه علمای سیاسی، جامعه‌پذیری سیاسی را یکی از کار ویژه‌های هر نظام سیاسی تلقی می‌کنند که دولتها بایستی در قبال جامعه خود انجام دهند. در جریان فرایند جامعه‌پذیری سیاسی است که سه بعد اساسی زندگی انسان یعنی شخصیت، فرهنگ و جامعه به هم پیوند می‌خورد. و نتیجه‌ی این پیوند، یک ساخت پذیرش شخصیت فرد و تطبیق آن با هویت جمعی یا تربیت سیاسی است و دیگری القاء فرهنگ عمومی به افراد و ادغام آنها در جامعه یا جامعه‌پذیری؛ و حاصل این دو عملکرد روانی و اجتماعی بین فرد و تمام مطالعه زندگی جمعی از جمله سیاست ملی برقراری می‌سازد. که پیامد سیاسی آن ریشه دواندن نظام سیاسی در جامعه است، که خود بخود به تحکیم و ثبات نظام سیاسی می‌انجامد. اساس

جامعه‌پذیری، بر آموزش استوار است؛ و این آموزش از کودکان تا دانشگاه و تمام رسانه‌های جمعی و گروهی را در بر می‌گیرد. به اعتقاد اکثر صاحب‌نظران اجتماعی و سیاسی عوامل عمده‌ای در جامعه‌پذیری سیاسی دخالت‌دارند ولی در میان عوامل تاثیرگذار، نقش مدرسه و نظام آموزشی بی‌بدیل می‌باشد.

زیرا که امروزه مقوله جامعه‌پذیری با مفهوم تربیت و بویژه تربیت مدنی ارتباط تنگاتنگی دارد و از جمله وظایف هر نظام آموزشی تربیت یک شهروند ایده‌آل و متعادل با شرایط جهانی است؛ که بتواند با مسئولیت‌پذیری و تعهد در برابر ارزشها و هنجارهای سیاسی و اجتماعی جامعه خود، زمینه‌ساز پیشرفت و توسعه جامعه شود. و بی‌شک دبیران بعنوان کارگزاران هر نظام آموزشی یا سیاسی، به علت ارتباط مستقیم با دانش‌آموزان و اولیای آنها و هم‌چنین به سبب آگاهی و شناخت بیشتری که از تاثیر حکومت در جامعه دارند. می‌توانند با خلیقات، نظرات، کنش‌های سیاسی و اجتماعی خود در مدرسه و کلاس درس زمینه‌ساز جهت‌گیری سیاسی و دانش‌آموزان به فرهنگ سیاسی جامعه خویش باشند. و لذا امروزه با وجود اینکه قرن انفجار اطلاعات و پیشرفتهای علمی و ارتباط جهانی محسوب می‌شود و جوانان به واسطه‌ی وسایل ارتباطی جمعی و شبکه‌های جهانی اینترنتی از مسائل جامعه و روز، آگاه می‌شوند ولی هنوز هم آموزگاران بعنوان کسانی که بصورت زنده و مستقیم با نوجوانان سروکار دارند یگانه عامل کلیدی و تاثیرگذار در گرایش‌های سیاسی و اجتماعی آنها محسوب می‌شوند.

روش تحقیق

هدف پژوهش انجام شده آن است که به بررسی و تحلیل نقش معلمان بر جامعه

پذیری سیاسی دانش‌آموزان دوره متوسطه بخش پیربکران بپردازد.

جامعه آماری تحقیق حاضر عبارت است از: کلیه دبیران متوسطه و پیش‌دانشگاهی

شاغل به تدریس در سال تحصیلی ۸۵-۸۴ به تعداد ۲۱۷ نفر و ۱۰٪ دانش‌آموزان

مدارس که بر اساس روش نمونه گیری سهمیه ای به تعداد ۱۱۴ نفر انتخاب شده اند. جمع آوری اطلاعات از دو روش کتابخانه ای (مطالعه کتب، مجلات، روزنامه‌ها و مقالات معتبر داخلی و خارجی) و میدانی (با استفاده از تکنیک پرسشنامه) که برای سنجش نظرات و تاثیرپذیری دانش آموزان، و نقش دبیران بر جامعه پذیری آنها، از ۲۷ جفت سؤال یا ۴۴ سوال بسته، بین دانش آموزان و دبیران دبیرستانها و مراکز پیش دانشگاهی استفاده گردیده است. علاوه بر این به منظور بررسی و تحلیل سؤالات پرسشنامه و بدست آوردن روایی و پایایی پرسشنامه از تعدادی پرسشنامه بصورت پیش آزمون استفاده شد؛ و تعدادی از پرسشنامه جهت اعتبار صوری و محتوایی، در اختیار اساتید و افراد صاحب نظر، قرار گرفت. که از طریق روش SPSS ضریب اطمینان مورد محاسبه واقع شد که این ضریب اعتبار اطمینان ۸۱٪ برای پرسشنامه دبیران و ۶۹٪ برای دانش آموزان برآورد شده است. برای تجزیه و تحلیل داده ها، از دو روش آمار توصیفی شامل محاسبه فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار، انحراف از میانگین و آمار استنباطی شامل محاسبه ضریب همبستگی پیرسون، آزمون T تک متغیر دو گروه مستقل و آزمون تحلیل واریانس استفاده گردیده است.

فرضیه اصلی پژوهش حاضر این است:

بین نگرش سیاسی و اجتماعی دبیران و میزان جهت گیری دانش آموزان نسبت به مسائل سیاسی و اجتماعی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد و فرضیات فرعی پژوهش به قرار زیر می باشد:

H_1 : بین بعد برگزاری جلسات هم اندیشی (پرسش و پاسخ) دبیران، و دانش آموزان و میزان شرکت آنها در انتخابات رابطه ی مستقیم و معناداری وجود دارد.

H_2 : بین بعد انعطاف پذیری و مدارای دبیران و میزان پذیرش نقش های مختلف توسط دانش آموزان، رابطه ی مستقیم و معناداری وجود دارد.

H_3 : بین بعد احترام و آشنایی دبیران نسبت به شخصیت های علمی، اجتماعی و سیاسی جامعه و میزان آگاهی دانش‌آموزان از مراسم های ملی و مذهبی رابطه ی مستقیم و معناداری وجود دارد.

H_4 : بین بعد اهمیت دادن دبیران به حقوق عمومی و قانونی اساسی و میزان درگیری و دخالت دانش‌آموزان در مسایل سیاسی و اجتماعی، رابطه ی مستقیم و معناداری وجود دارد.

H_5 : بین بعد تفهیم وظایف شهروندی دبیران و میزان بهادادن دانش‌آموزان به خدمت وظیفه ی عمومی و دفاع از منافع ملی کشور، رابطه ی مستقیم و معناداری وجود دارد.

H_6 : بین سابقه ی تدریس دبیران با میزان تربیت اجتماعی و سیاسی دانش‌آموزان تفاوت معناداری وجود دارد.

H_7 : بین بومی بودن و غیر بومی بودن دبیران با میزان شرکت دانش‌آموزان در فرایند تصمیم گیری نظام سیاسی، تفاوت معناداری وجود دارد.

H_8 : بین سطح تحصیلات دبیران با میزان شناخت دانش‌آموزان از اختیارات قوای سه گانه، تفاوت معناداری وجود دارد.

H_9 : بین وضعیت تاهل دبیران با میزان اطاعت دانش‌آموزان از قوانین و مقررات جامعه تفاوت معناداری وجود دارد.

H_{10} : بین وضعیت سنی دبیران، با میزان درگیری و توجه دانش‌آموزان نسبت به مسایل سیاسی، تفاوت معناداری وجود دارد.

پیشینه تحقیق

جامعه پذیری سیاسی یکی از مفاهیم جدید علم سیاست است، که در دهه های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ که مطالعات جدی، پیرامون سیاست های مقایسه ای زیر نظر شورای تحقیقات علوم اجتماعی انجام گرفت، توسط کمیته سیاست های مقایسه ای که مرکب

از دیویدا استون در زمینه ی نظریه ی سیستمی، کاردویچ در مورد نظریه ی ارتباط مارتین لیست درباره ی مشارکت، گابریل آلموند و سدینی وربا در باب فرهنگ سیاسی، وارد عرصه ی علوم سیاسی گردید.

با بررسی ها و تحقیقاتی که پیرامون نظریات و دیدگاههای فلاسفه و متفکران اجتماعی، نظیر سوفسطائیان، سقراط، افلاطون، ارسطو، ژان ژاک روسو، منتسکیو و ... بعمل آمده است، آشکار شده که آنها به جامعه پذیری و تربیت افراد جامعه توجه زیادی داشته اند.

از جمله تحقیقاتی که در ایران پیرامون جامعه پذیری سیاسی صورت گرفته است تحقیق دال سیونگ یو پیرامون فرهنگ سیاسی و توسعه سیاسی در ایران و کره است. که وی در این کتاب که رساله ی دکتری، بوده است اظهار می دارد، هر جامعه دارای یک فرهنگ سیاسی معین است که بر فرآیندهای سیاسی معنا و جهت می دهد، رفتار سیاسی در یک جامعه، از یک سلسله ارزشها، باورها، نگرشها و هنجارهایی که فرهنگ سیاسی را می سازند، متاثر است، که این باورها و نگرش ها و ارزشها توسط فرد درونی می شود و در رفتار آنها خلاصه می گردد. به اعتقاد دال سیونگ یو، فرهنگ سیاسی جامعه، بخشی از فرهنگ عمومی است و برخی از رویکردها گرایش های فرهنگ عمومی، شالوده ی فرهنگ سیاسی و نگرش به مسایل سیاسی را می سازد.

احمد آذین نیز در رساله دکترای خود، پیرامون جامعه پذیری سیاسی اعتقاد دارد: جامعه پذیری سیاسی بعنوان تعامل نظام سیاسی با ساز و کارهای متعدد و گوناگونش به یکی از موثرترین نهادهای جامعه پذیری سیاسی و به عنوان مجرای مستقیم انتقال بخشی از انگاره ها، باورها و گرایشات مبتنی بر گفتمان سیاسی غالب به یکی از بزرگترین و مهمترین نیروهای اجتماعی یعنی دانش آموزان که در بهترین موقعیت های یادگیری قرار دارند، محسوب می شود.

مسعود جعفری نژاد نیز در رساله دکتری خود، تحت عنوان دبیران و جامعه پذیری سیاسی اعتقاد دارد: بطور کلی نهاد و سازمان آموزش و پرورش در جوامع انسانی دو مسئولیت بسیار مهم، سرنوشت ساز و مرتبط به هم را جهت آماده سازی، اجتماعی کردن و فرهنگ پذیری نوجوانان و جوانان به عهده دارد که این مسئولیت ها عبارتند از:

- ۱) انتقال آموخته ها و اندوخته ها به نوجوانان و جوانان
- ۲) واگذاری مسئولیت های زندگی فردی، خانواده و اجتماعی به آنها از طریق آموزش آموخته ها و اندوخته های جامعه؛ وی هم چنین اعتقاد دارد، آنچه که آموزش را با سیاست در ایران پیوند می دهد پدیده انتقال ارزشهاست.

مفهوم جامعه پذیری سیاسی

مفهوم جامعه پذیری سیاسی از دو واژه ای Socialization به معنای جامعه پذیری یا اجتماعی شدن و Political به معنی سیاسی تشکیل شده است.

چند تعریف از جامعه پذیری سیاسی

۱- جامعه پذیری سیاسی، روند آموزش و پرورشی است، که در جستجوی تلقین ارزشها، هنجارها و سمت گیری در ذهن افراد است، به طوری که آنها به نظام سیاسی خود اعتقاد بیابند.

۲- جامعه پذیری سیاسی فرآیندی است، که طی آن جوانان و نوجوانان نسبت به فرهنگ سیاسی، جامعه سیاسی و نظام سیاسی آگاهی بدست آورده و آماده مشروعیت بخشی به نظام سیاسی می شوند.

۳- جامعه پذیری سیاسی، روند توسعه ای است که به وسیله ای آن افراد سمت گیری سیاسی و الگوی رفتار به دست می آورند.

۴- جامعه پذیری سیاسی روند حفظ یا دگرگونی فرهنگ های سیاسی است، بنابراین روند، افراد وارد فرهنگ سیاسی می شوند و سمت گیری هایشان نسبت به هدفهای سیاسی شکل می گیرد.

۱- آراء و نظرات متفکران سیاسی و اجتماعی درباره ی جامعه پذیری سیاسی

۱-۱ نظرات آلموند و همکارانش

از دیدگاه اکثر صاحب نظران سیاسی، نظریه جامعه پذیری سیاسی نوزاد نظریه جامعه پذیری است که توسط تالکوت پارسنز در دهه های ۶۰ و ۷۰ تحت عنوان مکتب ساختاری - کارکردی بوجود آمده است؛ از جمله کسانی که از نظرات پارسنز بهره برداری کرد و نظریه رویکرد سیستمی را پیرامون جامعه پذیری سیاسی مطرح نمود، آلموند و وربا می باشند. آلموند و همکارانش پس از تحقیقات فراوان در چند کشور اروپایی به این نتیجه رسیدند، که آنچه که برای یک نظام سیاسی اهمیت دارد، کارکرد حفظ و نگهداری الگوی جامعه یا انتقال ارزشها، هنجارها و ایستارها از نسلی به نسل دیگر است. آلموند نظریه خود را تحت عنوان فرهنگ سیاسی در قالب رویکرد سیستمی مطرح نمود، او اعتقاد دارد که مزیت رویکرد سیستمی محیطی آن است که توجه ما را به وابستگی متقابل رویدادهای درون و میان کشورها جلب می کند. به اعتقاد آلموند تمام نظام های سیاسی برای ادامه حیات و ثبات خود ناگزیرند، در محیط خود به هشت کارکرد پردازند. کارکردهای نظام سیاسی از دیدگاه آلموند عبارت است از:

۱- کارکرد جامعه پذیری که شامل انتقال فرهنگ سیاسی از نسلی به نسلی دیگر و یا انتشار فرهنگ جدید سیاسی می شود.

۲- کارکرد گزینش سیاسی که عبارت است؛ از انتخاب و آموزش مدیران است.

۳- کارکرد تبیین منافع که مربوط است، به شناسایی تقاضاها و انتقال آنها از جامعه به تصمیم گیرندگان می شود.

۴- کارکرد تجمع منافع که شامل: تصفیه و تثبیت تقاضا به صورت بار قابل اداره بر روی نظام سیاسی است.

۵- کارکرد ارتباطات سیاسی، که مربوط است به انتقال پیام ها در میان عناصر یک نظام سیاسی و محیط آن است.

به اعتقاد آلموند، کارکرد جامعه پذیری سیاسی یکی از مهمترین کار ویژه های سیستمی است که بطور مستقیم در اجرای سیاست های معمولی دخالتی ندارد ولی برای حفظ نظام ضروری و با اهمیت است.

از دیدگاههای دیگر و قابل توجه آلموند پیرامون نظام سیاسی و توسعه سیاسی در یک جامعه، بحث فرهنگ سیاسی است. وی فرهنگ سیاسی را الگوی ایستارها و سمت گیری های فردی نسبت به سیاست در میان یک نظام می داند، وی بعد از تحقیقات فراوان پیرامون فرهنگ های جوامع و ارزشها و هنجارها حاکم بر آنها سه نوع فرهنگ سیاسی را مطرح نمود:

۱- فرهنگ سیاسی محدود، که مخصوص جوامع اقتدارگرای صنعتی است و فرد به ندرت خود را به امور سیاسی مرتبط ساخته و از وجود آن بی خبر است.

۲- فرهنگ سیاسی تبعی که افراد رابطه ای انفعالی با نظام سیاسی دارند.

۳- فرهنگ سیاسی مشارکت که به عقیده آلموند در این فرهنگ افراد از مسایل سیاسی آگاهند و می توانند تقاضاهای سیاسی را مطرح سازند و حمایت سیاسی خود را در اختیار رهبران سیاسی مختلف قرار دهند.

۱-۲- نظرات لوسین پای

از مهمترین صاحب نظران توسعه سیاسی، لوسین پای است که مطالعات گسترده ای را پیرامون نوسازی و توسعه سیاسی انجام داده است و دیدگاههای خود را در چارچوب «نظریه بحران» مطرح نموده است.

پای اعتقاد دارد، برای تحقق فرایند توسعه مطلوب، یک نظام سیاسی می بایستی از یک سلسله بحران به صورت موفقیت آمیز عبور نمایند. این بحرانها، شامل بحران هویت، بحران مشروعیت، بحران توزیع، بحران نفوذ، بحران یکپارچگی و بحران مشارکت. پای معتقد است بحران هویت به فرهنگ نخبگان و توده ی مردم به صورت احساسات ملی در مورد سرزمین خویش ارتباط می یابد (بحث هویت ملی) و بحران مشروعیت بر اثر اختلاف موجود بر سر رهبری و منابع اقتدار بروز می کند و این بحران بیان کننده رابطه ی میان رهبران و افراد یک جامعه است، بحران توزیع به حدی اهمیت و نقش دارد که برخی از متفکران علوم سیاسی (از جمله دیوید ایستون) سیاست را توزیع اقتدار آمیز ارزشها توصیف می کنند یعنی یک نظام بایستی بتواند در تمام جوانب نظیر بعد سیاسی، بعد اقتصادی تاثیر گذار باشد. در بعد سیاسی بحران توزیع بحث تمرکز قدرت یا تکثیر مطرح است و بعد اقتصادی نیز به اثر توزیع غیر عادلانه ثروت در جامعه مربوط می شود. که بخش عظیمی از ثروت در دست یا اختیار اقلیتی از جامعه است. و اما در بحث بحران نفوذ پای نیز به زمینه های افزایش قدرت تصمیم گیری دولت و نفوذ آن بر سراسر قلمرو کشور و ایجاد اعتماد میان مردم و مسئولان اشاره می کند و در مورد بحران مشارکت پای نیز اعتقاد دارد که اگر یک نظام سیاسی این بحران را بخوبی پشت سر بگذارد، بسیاری از بحرن های دیگر که عملاً وجود دارند، خودبخود از بین خواهند رفت.

۳-۱ نظرات طرفداران نظریه نوسازی

از جمله صاحب نظران مهم نظریه نوسازی سیاسی که نظراتشان ارتباط نزدیکی با توسعه سیاسی دارد، دانیل لرنر، اینلکس، اسمیت و محمود سریع القلم می باشند. لرنر که از پیش کسوتان نظریه انسجام درونی (نوسازی با تاکید بر عوامل داخلی است) اعتقاد دارد، امروزین شدن واژه ای رایج برای فرایندی کهن است یعنی فرآیند متغییر اجتماعی به نحوی که کشورهای کمتر توسعه یافته خصایص معروف جوامع

توسعه یافته را کسب می‌کنند. اینکس و اسمیت نیز اعتقاد دارند، که نوسازی نوعی فرایند اجتماعی - روانی است که در طی آن افراد نگرش‌ها، ارزش‌ها و عقاید مدرن شدن را کسب می‌کنند.

محمود سریع القلم از دیگر طرفداران نوسازی با تاکید بر عوامل داخلی است، که پیرامون توسعه یافتگی در ایران و راه‌های آن در کشورهای در حال توسعه و جهان سوم اعتقاد دارد، توسعه انسان ویژه می‌خواهد، نمی‌توان هم توسعه را خواست و هم نامنظم بود، توسعه یافتگی به ذهن علمی و شخصیت کاری، انسان مسئولیت‌پذیر و قاعده‌مند نیاز دارد.

وی راه توسعه در ایران را شکل‌گیری هویت ملی، تحول فرهنگی ایران بویژه فرهنگ سیاسی مبتنی بر عقلانیت، نظم و قاعده‌مندی می‌داند.

مک‌کنه‌لند، از طرفداران نظریه نوسازی که ابعاد روانی و اجتماعی نوسازی تاکید دارد اعتقاد دارد: «میل و نیاز به پیشرفت» نه تنها عامل لازم، برای نوسازی بلکه کلید نوسازی جامعه تلقی می‌شود وی درونی ساختن میل به پیشرفت را از طریق فرایند جامعه‌پذیری بویژه آموزش‌های لازم، مطبوعات و سایر نوشته‌ها، لازم و ضروری می‌داند که باید آنها را تقویت کرد.

به اعتقاد صاحب‌نظران نظریه انسجام درونی (نوسازی با تاکید بر عوامل داخلی) جامعه‌ای به طرف توسعه پیش می‌رود که به چهار عامل یا حوزه یعنی رشد و توسعه اقتصادی، جهان‌بینی عقلایی، نظام تربیتی عقلایی و حل دائمی یا تدریجی بحران مشروعیت توجه لازم مبذول نماید.

۴-۱ نظرات پوتنام

وی یکی از صاحب‌نظران سرمایه اجتماعی است که سرمایه اجتماعی را مجموعه منابعی می‌داند که از طریق روابط میان افراد شبکه‌های اجتماعی و هنجارهای متقابل و اعتماد تولید می‌شود. به اعتقاد پوتنام وجود سرمایه‌ی اجتماعی به شهروندان این

امکان را می دهد که مسائل و مشکلات جمعی خود را ساده تر حل نمایند (مشارکت مدنی) زیرا هنگامی که مردم با یکدیگر و آن هم به صورت جمعی کار و مشارکت می کنند، اغلب از زمانی که به صورت انفرادی به فعالیت می پردازند، بهتر عمل می کنند. وی سرمایه ی اجتماعی را اساس هویت و شناسایی و اعتماد جامعه می داند که از طریق اعتماد سازی مردم را به تعاملات و تعلقات اجتماعی برای رسیدن به اهداف مشخص تر ترغیب میکند و هنجارهای مشترک، احساس تعلق و صداقت و تعاملات اجتماعی می داند. لذا از دیدگاه وی، اعتماد اجتماعی واسطه میان سرمایه اجتماعی و نظام سیاسی است و هر اندازه نظام سیاسی بتواند اعتماد اجتماعی بیشتری را بدست آورد، به ثبات بیشتر و مشکلات دست پیدا خواهد کرد.

۵-۱ نظرات فالکس کیث

وی نظرات خود را در مورد مقایسه حقوق و تعهدات شهروندی در جوامع گذشته و امروزی بیان می دارد، فالکس اعتقاد، بین مفهوم شهروندی در یونان باستان با مفهوم آن در دولت مدرن تفاوت وجود دارد زیرا در دولت شهرهای یونان، شهروندی مبتنی بر تعهدات گسترده بود و یک ایدئولوژی مدنی برای سیاست و جامعه تلقی می شد و شهروندان از آغاز تولد، ارزشهای شهروندی را در خود درونی کرده و شدیداً بر محتوی و عمق شهروندی تاثیر می گذاشتند؛ ولی در دوران مدرنیته وضعیت و مفهوم شهروندی تغییراتی پیدا کرده است در این مفهوم ارتباط نزدیکی با توسعه دولت لیبرال (که بیان آن در قرن شانزدهم گذاشته شد) دارد، به اعتقاد فالکس مفهوم شهروندی در دولت مدرن دیدگاهی سطحی به حقوق شهروندان است. زیرا شهروندی فقط به معنای داشتن یکسری تعهدات و ظایف نسبت به حکومت و نظام سیاسی نیست بلکه شهروند کسی است که حقوقی دارد، حقوقی نظیر آزادی بیان، انجمن یا اعتراض، که نظام سیاسی بایستی شهروندان را بدان آگاه و مطلع نمایند به اعتقاد فالکس، بنای اصلی شهروندی اعلامیه ی جهانی حقوق بشر (ماده ۱-۱۵) است

که حق شهروندی (تابعیت) را به عنوان یکی از حقوق اساسی بشر قلمداد کرده است. به اعتقاد وی شهروندی هریتی پویاست، چون شهروندان به عنوان کارگزاران خلاق، همواره راههای جدیدی را برای بیان شهروندی‌شان بیان می کنند و برای شکل دادن به نیازها و آرزوهای در حال تغییر شهروند، به حقوق و وظایف نهادهای جدید، نیاز خواهد بود. از دیدگاه فالکس شهروندی ایده ای قوی است که در عین حال که شرافت فرد را به رسمیت می شناسد، در همان بستر اجتماعی که فرد در آن عمل می کنند او را نیز مورد تاثیر قرار می دهد. وی هم چنین اعتقاد دارد که شهروندی موقعیتی است که رابطه ی فرد در جامعه سیاسی را برقرار می کند، که این خود موجب همبستگی و انسجام میان اعضای جامعه می شود. و از طرف دیگر شهروندی یک فرآیند آموزشی است که افراد از طریق تمرین، تکنیک های سیاسی آنها را فرا می گیرند.

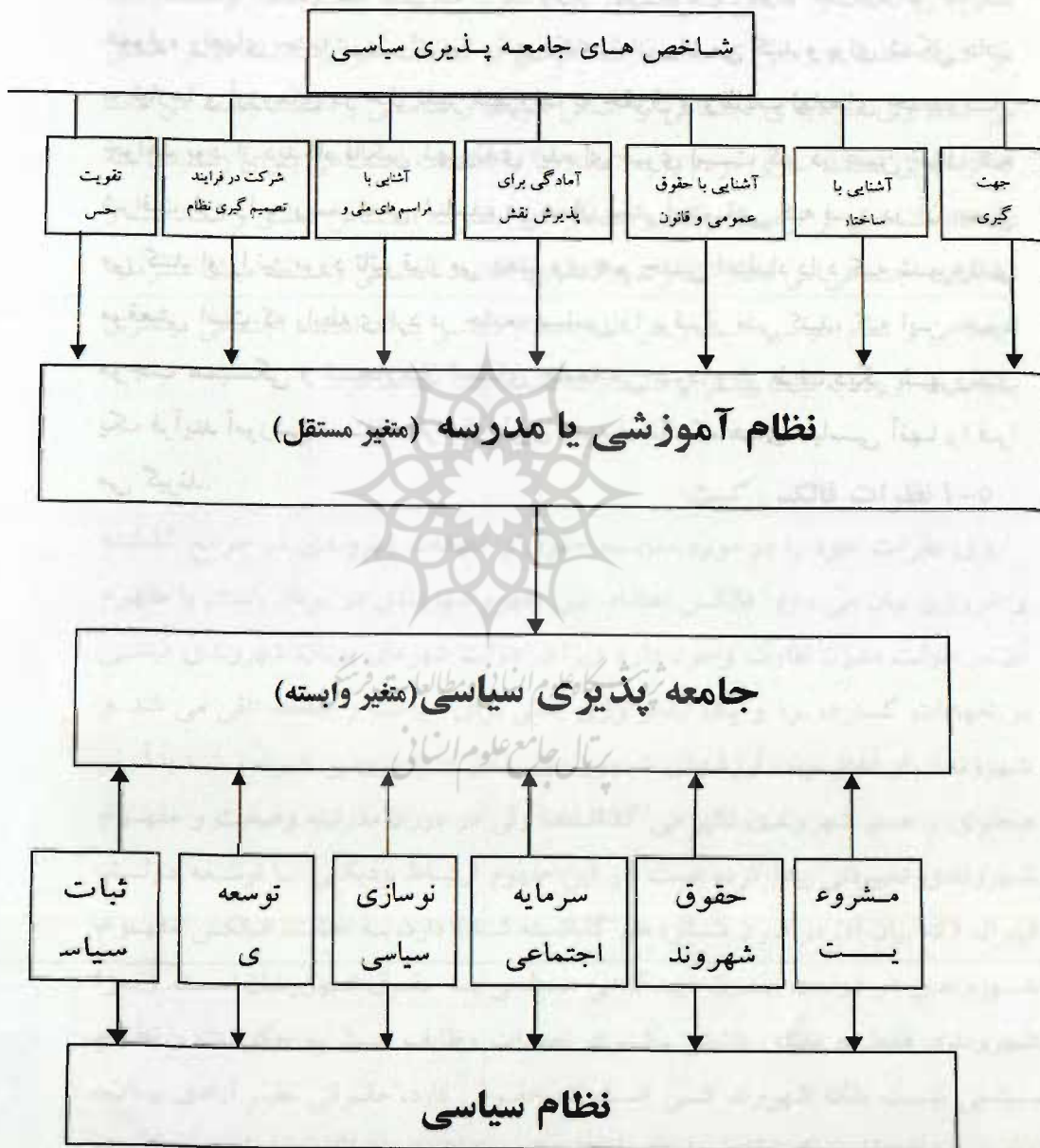

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

تاریخ و کرامت نمونه

مدل تحلیلی تحقیق

شکل ۱: مدل تحلیل مطالعات نظری برگرفته از چارچوب نظری تحقیق

نتایج آماری تحقیق

الف: نتایج آمار توصیفی مربوط به ویژگی های جمعیتی و اجتماعی گروه نمونه.

۱- آمار کل دبیران ۲۱۷ نفر که از این تعداد ۴۲/۹ درصد مرد و ۵۵/۳ درصد زن می باشند، هم چنین آمار کل نمونه آماری دانش‌آموزان ۱۱۴ نفر هستند که از این تعداد ۳۶/۸ درصد مرد و ۶۳/۲ زن هستند.

۲- سن اکثریت جامعه آماری (دبیران) یعنی ۵۶/۲ درصد در دامنه ی سنی ۳۱ تا ۴۰ سال قرار دارد.

۳- از تعداد کل دبیران سرشماری شده ۷۰/۵ درصد متأهل هستند.

۴- از نظر منطقه سکونت (محل تولد) حدود ۶۷ درصد دبیران غیر بومی هستند.

۵- از نظر سطح تحصیلات حدود ۸۴/۳ دبیران لیسانس و ۱۰/۶ فوق لیسانس می باشند.

۶- تقریباً نیمی از دبیران (۴۹/۸) رشته تحصیلی شان، علوم انسانی است.

۷- حدود ۴۷/۹ درصد دبیران بین ۱۰ تا ۲۰ سال سابقه و ۳۶/۹ درصد زیر ۱۰ سال سابقه دارند.

ب: نتایج آمار توصیفی مربوط به شاخص های جامعه پذیری سیاسی در جامعه آماری و گروه نمونه.

۱- میزان موافقت ۹۲/۶ درصد دبیران، که آشنایی دانش‌آموزان را با مراسم های ملی و مذهبی جامعه خویش امری لازم و ضروری می دانند، در حد زیاد و بسیار زیاد و ۲۰/۸ کمترین درصد پاسخ، در حد کم و خیلی کم مربوط به موافقت دبیران در زمینه درس خواندن دانش‌آموزان و عدم دخالت در مسائل سیاسی می باشد.

۲- بیشترین میزان وفاداری دانش‌آموزان در زمینه دفاع از ناموس و وطن و جان‌فشانی برابر با ۸۶ درصد در حد زیاد و بسیار زیاد و کمترین درصد برابر با ۱۴/۹

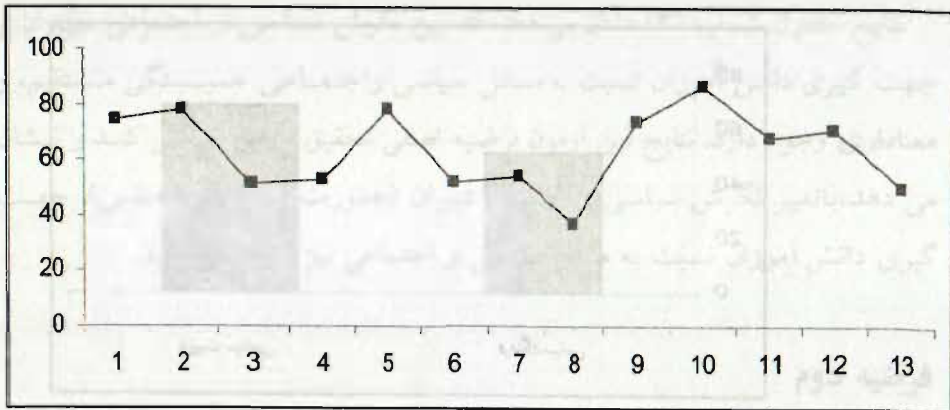
درصد در حد کم و خیلی کم به ارزیابی عادلانه عملکرد دولت در زمینه مسائل اقتصادی، از نگاه دیران تعلق دارد.

جدول ۱: توزیع میزان میانگین پاسخ ها بر اساس شاخص های جامعه پذیری

سیاسی بر حسب درصد

ردیف	سوال	زیاد و خیلی زیاد	کم و خیلی کم	زیاد و خیلی زیاد	کم و خیلی کم
۱	شاخص جهت گیری سیاسی و اجتماعی	-	-	۷۴/۶۵	۵/۷۵
۲	شاخص اطاعت پذیری معلمان و برخورد آنها	-	-	۷۸/۱	۵/۲۵
۳	شاخص عضویت یا تشکل های سیاسی و اجتماعی	۵۱/۴	۲۸/۷۵	-	-
۴	شاخص آشنایی با ساختار حاکمیت جامعه	-	-	۵۳	۹/۷
۵	شاخص آشنایی با حقوق شهروندی	-	-	۷۷/۹۵	۵/۳
۶	شاخص آمادگی برای پذیرش نقش های مختلف	۵۲/۵	۱۱/۵۵	-	-
۷	شاخص آزادی بیان	-	-	۵۴/۳۶	۸/۵۶
۸	شاخص دخالت در مسائل سیاسی و اجتماعی	۳۶/۷	۳۱/۳۵	-	-
۹	شاخص نگرش با نقش نهادهای سیاسی و اجتماعی	-	-	۷۴/۱۵	۵/۳
۱۰	شاخص آشنایی با ارزشها و مراسم های ملی و مذهبی	-	-	۸۷/۳	۱/۴
۱۱	شاخص روح نهادن به خدمت و وظیفه عمومی	۶۸/۲	۶/۵	-	-
۱۲	شاخص رضایت دبیران از وضعیت اقتصادی	-	-	۷۰/۹۶	۸/۹۲
۱۳	شاخص آگاهی از وضعیت اقتصادی، جبهه و پرداخت مالیات	-	-	۴۹/۷۵	۱۶/۵۵
	کل (میانگین)	۵۲/۲	۱۹/۵۳	۶۷/۹۱	۷/۴۱

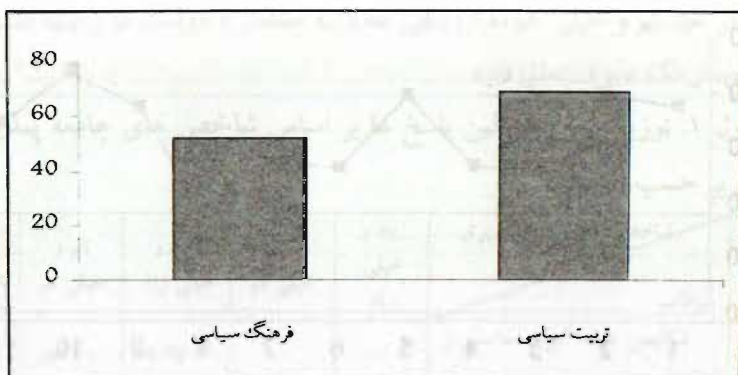

نمودار ۱: میانگین پاسخ شاخص های عمده جامعه پذیری سیاسی بر حسب درصد

جدول ۲: توزیع میانگین عوامل عمده جامعه پذیری سیاسی بر حسب درصد

ردیف	عامل	زیاد و خیلی زیاد	غیر فعال	تبعی
۱	فرهنگ سیاسی	۵۲/۲	۱۹/۵۳	۲۸/۲۷
۲	تربیت سیاسی	۶۸/۹۱	۷/۴۱	۲۳/۶۸
	میانگین	۶۰/۵۵	۱۳/۴۷	۲۵/۹۷

نمودار شماره ۲: توزیع میانگین عوامل عمده جامعه پذیری سیاسی نتایج تحقیق

نتایج آمار استنباطی مربوط به آزمون فرضیه ها در سرشماری دبیران
در این پژوهش (۱۱ فرضیه) مطرح شده بود که در ادامه هر فرضیه پژوهشی طرح می شود و داده های مربوط به آن ارائه می گردد.

فرضیه اصلی پژوهش (فرضیه اول)

H_1 - بین نگرش سیاسی اجتماعی دبیران و جهت گیری دانش آموزان نسبت مسائل سیاسی و اجتماعی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد.
به منظور بررسی میزان رابطه نگرش سیاسی، اجتماعی دبیران و جهت گیری دانش آموزان، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید که نتایج آن در جدول شماره (۳) منعکس گردیده است.

جدول ۳: ضریب همبستگی بین نگرش سیاسی، اجتماعی دبیران و جهت گیری دانش آموزان نسبت به مسائل سیاسی و اجتماعی

متغیر پیش بینی	متغیر ملاک	ضریب همبستگی	سطح معناداری
نگرش سیاسی و اجتماعی دبیران	جهت گیری سیاسی و اجتماعی دانش آموزان	۰٫۳۱۵	۰۰۰

نتایج جدول شماره (۳) نشان می دهد که بین نگرش سیاسی و اجتماعی دبیران و جهت گیری دانش آموزان نسبت به مسائل سیاسی و اجتماعی همبستگی مستقیم، و معناداری وجود دارد. نتایج این آزمون فرضیه اصلی تحقیق را تایید می کند و نشان می دهد، با تغییر نگرش سیاسی و اجتماعی دبیران (بصورت مثبت یا منفی)، جهت گیری دانش آموزان نسبت به مسائل سیاسی و اجتماعی نیز متغیر می یابد.

فرضیه دوم

H₂ - بین بعد برگزاری جلسات هم اندیشی (پرسش و پاسخ) دبیران - دانش آموزان و میزان شرکت آنها در انتخابات رابطه مستقیم وجود دارد. به منظور بررسی رابطه برگزاری جلسات هم اندیشی دبیران و دانش آموزان و میزان شرکت آنها در انتخابات (مشارکت سیاسی) از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید. که نتایج آن در جدول شماره (۴) منعکس گردیده است.

جدول ۴: ضریب همبستگی بین برگزاری جلسات هم اندیشی دبیران - دانش آموزان و میزان شرکت آنها در انتخابات (مشارکت سیاسی)

متغیر پیش بینی	متغیر ملاک	ضریب همبستگی	سطح معناداری
برگزاری جلسات هم اندیشی دبیران - دانش آموزان	میزان شرکت دانش آموزان در انتخابات (مشارکت سیاسی)	۰٫۳۶۴	...

نتایج جدول شماره (۴) نشان می دهد که بین برگزاری جلسات هم اندیشی دبیران - دانش آموزان و میزان شرکت دانش آموزان در انتخابات رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد و نتایج این آزمون فرضیه دوم تحقیق را تایید می کند و نشان می دهد هر چه قدر میزان برگزاری جلسات دبیران و دانش آموزان افزایش می یابد. میزان شرکت

دانش آموزان در انتخابات (مشارکت سیاسی) دانش آموزان نیز افزایش می یابد و بالعکس.

فرضیه سوم

H₃- بین بعد انعطاف پذیری و مدارای دبیران و میزان پذیرش نقش های مختلف توسط دانش آموزان، رابطه ای مستقیم و معناداری وجود دارد.

به منظور بررسی میزان انعطاف پذیری و مدارای دبیران و میزان پذیرش نقش های مختلف توسط دانش آموزان، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید. که نتایج آن در جدول شماره (۵) منعکس گردیده است.

جدول ۵: ضریب همبستگی بین بعد انعطاف پذیری و مدارای دبیران و میزان

پذیرش نقش های مختلف توسط دانش آموزان

متغیر پیش بینی	متغیر ملاک	ضریب همبستگی	سطح معناداری
انعطاف پذیری و مدارای دبیران	پذیرش نقش های مختلف توسط دانش آموزان	۰٫۲۹۸	۰۰۰

نتایج جدول شماره (۵) نشان می دهد که بین بعد انعطاف پذیری و مدارای دبیران و پذیرش های نقش های مختلف توسط دانش آموزان (بویژه در آینده شغلی) رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. نتایج این آزمون فرضیه سوم را تایید می کند و نشان می دهد هر چه قدر سطح انعطاف پذیری و مدارای دبیران با دانش آموزان در مدارس و کلاس های درس افزایش یابد به همان نسبت زمینه برای انگیزه و پذیرش نقش های مختلف توسط دانش آموزان نیز افزایش می یابد و بر عکس.

فرضیه چهارم

H4- بین بعد احترام و آشنایی دبیران نسبت به شخصیت های علمی، اجتماعی و سیاسی و میزان آگاهی و شناخت دانش آموزان، از مراسمهای ملی و مذهبی جامعه رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد.

به منظور بررسی میزان بعد احترام و آشنایی دبیران نسبت به شخصیت های علمی و اجتماعی و سیاسی و میزان آگاهی و شناخت دانش آموزان، از مراسم های ملی و مذهبی جامعه از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید. که نتایج آن در جدول شماره (۶) منعکس گردیده است.

جدول شماره ۶: ضریب همبستگی بین بعد احترام و آشنایی دبیران نسبت به شخصیت های علمی و اجتماعی و سیاسی و میزان آگاهی و شناخت دانش آموزان از و مراسمهای ملی و مذهبی

متغیر پیش بینی	متغیر ملاک	ضریب همبستگی	سطح معناداری
بعد احترام و آشنایی دبیران نسبت به شخصیت های علمی و اجتماعی و سیاسی	میزان آگاهی و شناخت دانش آموزان از مراسم های ملی و مذهبی جامعه	۰/۴۳۹	۰۰۰

نتایج جدول شماره (۶) نشان می دهد که بین بعد احترام و آشنایی دبیران نسبت به شخصیت های علمی و اجتماعی و سیاسی و میزان آگاهی و شناخت دانش آموزان از مراسم های ملی و مذهبی جامعه رابطه ای مستقیم و معناداری وجود دارد. نتایج این آزمون، فرضیه چهارم را تایید می کند و نشان می دهد هر چه احترام و آشنایی دبیران نسبت به شخصیت های علمی و اجتماعی و سیاسی افزایش می یابد میزان آگاهی و شناخت دانش آموزان از مراسم های ملی و مذهبی جامعه نیز افزایش می یابد و برعکس.

فرضیه پنجم

H₅: بین بعد اهمیت دادن دبیران به حقوق عمومی و قانون اساسی و میزان درگیری و دخالت دانش آموزان در مسائل سیاسی و اجتماعی از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید که نتایج آن در جدول شماره (۷) منعکس گردیده است.

جدول ۷: ضریب همبستگی بین بعد اهمیت دادن دبیران به حقوق عمومی و قانون اساسی و میزان درگیری و دخالت دانش آموزان در مسائل سیاسی و اجتماعی

متغیر پیش بینی	متغیر ملاک	ضریب همبستگی	سطح معناداری
اهمیت دادن دبیران به حقوق عمومی و قانون اساسی	درگیری و دخالت دانش آموزان در مسائل سیاسی و اجتماعی	۰/۲۸۰	۰۰۰

نتایج جدول شماره (۷) نشان می دهد که بین بعد اهمیت دادن دبیران به حقوق عمومی و قانون اساسی و میزان درگیری و دخالت دانش آموزان در مسائل سیاسی و اجتماعی رابطه ای مستقیم و معناداری وجود دارد. نتایج این آزمون فرضیه پنجم را تایید می کند. نشان می دهد که هر چه قدر دبیران در مدارس و کلاس درس به حقوق عمومی و قانون اساسی اهمیت بیشتری بدهند به همان نسبت میزان درگیری و دخالت دانش آموزان در مسائل سیاسی و اجتماعی افزایش می یابد و بر عکس.

فرضیه ششم

H₆: بین بعد تفهیم وظایف شهروندی توسط دبیران و میزان بها دادن دانش آموزان به خدمت وظیفه عمومی و دفاع از منافع ملی کشور رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد.

به منظور بررسی بعد تفهیم وظایف شهروندی توسط دبیران و میزان بهادادن دانش آموزان به خدمت وظیفه عمومی و دفاع از منافع ملی کشور، از آزمون ضریب

همبستگی پیرسون استفاده گردید، که نتایج آن در جدول شماره (۸) منعکس گردیده است.

جدول ۸: ضریب همبستگی بین بعد تفهیم وظایف شهروندی توسط دبیران و میزان بهادادن دانش آموزان به خدمت وظیفه عمومی و دفاع از منافع ملی کشور

متغیر پیش بینی	متغیر ملاک	ضریب همبستگی	سطح معناداری
تفهیم وظایف شهروندی توسط دبیران	بهادادن دانش آموزان به خدمت وظیفه عمومی و دفاع از منافع ملی کشور	٪۲۱۰	۰۰۰

نتایج جدول شماره (۸) نشان می دهد، که بین بعد تفهیم وظایف شهروندی توسط دبیران و میزان بهادادن دانش آموزان به خدمت وظیفه عمومی و دفاع از منافع ملی کشور رابطه ای مستقیم و معناداری وجود دارد. نتایج این آزمون فرضیه ششم را تایید می کند. نشان می دهد افزایش تفهیم وظایف شهروندی توسط دبیران منجر به بهادادن دانش آموزان به خدمت وظیفه عمومی و حس تقویت دفاع از منافع ملی کشور می شود و برعکس.

فرضیه هفتم

H7: بین سابقه تدریس دبیران در آموزش و تربیت اجتماعی و سیاسی دانش آموزان تفاوت معناداری وجود دارد.

به منظور بررسی اثر تعامل سابقه تدریس دبیران در آموزش و تربیت اجتماعی و سیاسی دانش آموزان از آزمون تحلیل واریانس یا آنوای دو راهه استفاده می گردد که نتایج آن در جدول شماره (۹) منعکس گردیده است.

جدول ۹: تحلیل واریانس بین سابقه تدریس دبیران در آموزش و تربیت اجتماعی و سیاسی دانش آموزان

منابع واریانس	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	نسبت های F	سطح معناداری
بین گروهی	۱/۶۴۹	۴	%۴۱۲	۱/۰۱	%۳۵۴
درون گروهی		۷۲/۱۲	۱۹۴	%۳۷۲	
کل		۷۳/۷۶	۱۹۸		

نتایج جدول شماره (۹) نشان می دهد در خصوص تفاوت آموزش تربیت اجتماعی و سیاسی دانش آموزان از نظر سابقه تدریس دبیران نشان می دهد که F محاسبه شده در سطح $P < 0/001$ از مقدار بحرانی جدول بزرگتر می باشد، بنابراین بین سابقه ی تدریس دبیران و آموزش تربیت اجتماعی ، سیاسی دانش آموزان تفاوت معناداری وجود ندارد. بدین ترتیب که میزان آموزش و تربیت اجتماعی و سیاسی دانش آموزان با توجه به تمامی سطوح سابقه دبیران زیر ۱۰ سال یا بین ۱۰ تا ۲۰ سال و بین ۲۰ تا ۳۰ سال بصورت مشابه و یکسان می باشد.

فرضیه هشتم

H_8 : بین بومی بودن و غیر بومی بودن دبیران با میزان شرکت دانش آموزان در فرایند تصمیم گیری نظام سیاسی تفاوت معناداری وجود دارد.
به منظور بررسی اثر تعاملی محل تولد دبیران بر میزان شرکت دانش آموزان در فرایند تصمیم گیری نظام سیاسی از آزمون T تک متغیر دو گروه مستقل استفاده می گردد. که نتایج آن در جدول شماره (۱۰) منعکس گردیده است.

جدول ۱۰: آزمون تک متغیر T، بین دو گروه مستقل، بین محل تولد و میزان شرکت دانش آموزان در فرایند تصمیم گیری نظام سیاسی

محل تولد	تعداد	میانگین	انحراف معیار	T	درجه آزادی	سطح معنادار
بومی	۱	۲	۰	۸۰۰	۸	۰/۴۴۷
غیر بومی	۹	۱/۵۵۵	۰/۵۲۷	۰	۰	۰

نتایج جدول شماره (۱۰) نشان می دهد که بین نظرات دبیران بومی و غیر بومی نسبت به شرکت دانش آموزان در فرایند تصمیم گیری در نظام سیاسی در سطح $P < ۰/۰۰۱$ تفاوت معناداری وجود ندارد و میزان شرکت دانش آموزان در فرایند تصمیم گیری در نظام سیاسی (جامعه پذیری سیاسی) با توجه به بومی و غیر بومی بودن دبیران به یک اندازه و مشابه به هم می باشد. آزمون T با منظور کردن واریانس کل، اندازه تفاوت میانگین دو گروه (بومی و غیر بومی) را نشان می دهد و برای آنکه ارزش مشاهده T معنی دار شود باید برابر یا بزرگتر از ارزشهای بحرانی موجود در جدول H باشد.

فرضیه نهم

H_0 : بین سطح تحصیلات دبیران با میزان شناخت دانش آموزان از اختیارات قوای سه گانه تفاوت معناداری وجود دارد.

به منظور بررسی اثر تعاملی سطح تحصیلات دبیران و میزان شناخت دانش آموزان از اختیارات قوای سه گانه از آزمون تحلیل واریانس (آنوای دو راهه) استفاده می گردد که نتایج آن در جدول شماره (۱۱) منعکس گردیده است.

جدول ۱۱: تحلیل واریانس بین سطح تحصیلات دبیران و میزان شناخت دانش آموزان از اختیارات قوای سه گانه

سطح معناداری	نسبت های F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	منابع واریانس
%۸۳۰	%۳۷۰	E۰۲	۴	%۱۹۷	بین گروهی
		۴/۹۲۸			
		%۱۳۳	۲۰۶	۲۷/۴۳۳	دورن گروهی
			۲۱۰	۲۷/۱۶۳	کل

نتایج جدول شماره (۱۱) در خصوص تفاوت میزان شناخت دانش آموزان از اختیارات قوای سه گانه از نظر سطح تحصیلات دبیران نشان می دهد که F محاسبه شده در سطح $P < 0/001$ از مقدار بحرانی جدول بزرگتر می باشد. بنابراین بین سطح تحصیلات دبیران و شناخت دانش آموزان از اختیارات قوای سه گانه (جامعه پذیری سیاسی) تفاوت معناداری وجود ندارد. بدین ترتیب تمامی سطوح تحصیلی دبیران، فوق دیپلم، لیسانس، فوق لیسانس نسبت به میزان شناخت دانش آموزان از اختیارات قوای سه گانه نظرات مشابه و یکسانی دارند.

فرضیه دهم

H_{10} : بین وضعیت تاهل دبیران و میزان اطاعت دانش آموزان از قوانین و مقررات جامعه تفاوت معناداری وجود دارد.

به منظور اثر تعاملی وضعیت تاهل دبیران و میزان اطاعت دانش آموزان از قوانین و مقررات جامعه از آزمون T تک متغیر دو گروه مستقل استفاده می گردد. که نتایج آن در جدول (۱۲) منعکس گردیده است.

جدول ۱۲: آزمون تک متغیر T دو گروه مستقل بین وضعیت تاهل دبیران و میزان اطاعت دانش‌آموزان از قوانین و مقررات جامعه.

سطح معنایی داری	درجه آزادی	T	انحراف معیار	میانگین	تعداد	وضعیت تاهل	
۰/۶۶۷	۲	۰/۵۰۰	۰	۲	۱	مجرد	میزان اطاعت دانش‌آموزان
۰	۰	۰	۰/۵۷۷۴	۱/۶۶۶۷	۳	متاهل	از قوانین و مقررات جامعه

نتایج جدول شماره (۱۲) نشان می‌دهد که بین نظرات دبیران مجرد و متاهل نسبت به میزان اطاعت دانش‌آموزان از قوانین و مقررات جامعه (جامعه‌پذیری سیاسی) در سطح $P=0/001$ تفاوت معناداری وجود ندارد. آزمون T با منظور کردن واریانس کل اندازه تفاوت میانگین دو گروه (مجرد و متاهل) را نشان می‌دهد و برای آنکه ارزش مشاهده T معنی دار شود باید برابر یا بزرگتر از ارزشهای بحرانی موجود در جدول H باشد.

این آزمون هم چنین نشان می‌دهد که میزان اطاعت دانش‌آموزان از قوانین و مقررات جامعه با توجه به وضعیت تاهل دبیران به یک اندازه و مشابه و یکسان می‌باشد.

فرضیه یازدهم

H₁₁: بین وضعیت سنی با میزان درگیری دانش‌آموزان نسبت به مسائل سیاسی و اجتماعی تفاوت معناداری وجود دارد.
 به منظور بررسی اثر تعاملی وضعیت سنی دبیران و میزان درگیری و توجه به دانش‌آموزان نسبت به مسائل از آزمون تحلیل واریانس یا آنوای دو راهه استفاده می‌گردد.

نتایج این اطلاعات در جدول شماره (۱۳) منعکس گردیده است.

جدول ۱۳: تحلیل واریانس (آنوای دو راهه) بین وضعیت سنی دبیران و میزان

درگیری توجه دانش آموزان نسبت به مسائل سیاسی و اجتماعی

منابع واریانس	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	نسبت F _{0/5}	سطح معنی داری
بین گروهی	٪۱۹۷	۴	۴/۹۲۸E۰۲	٪۳۷۰	٪۸۳۰
درون گروه	۲۷/۴۳۳	۲۰۶	٪۱۳۳	۰	۰
کل	۲۷/۱۶۳	۲۱۰	۰	۰	۰

نتایج جدول شماره (۱۳) در خصوص تفاوت میزان درگیری و توجه دانش آموزان نسبت به مسائل سیاسی از نظر وضعیت سنی دبیران نشان می دهد که F محاسبه شده در سطح $P < 0/001$ از مقدار بحرانی جدول بزرگتر می باشد. بنابراین بین وضعیت سنی دبیران و میزان درگیری توجه دانش آموزان نسبت به مسائل سیاسی (جامعه پذیری سیاسی) تفاوت معناداری وجود ندارد. بدین ترتیب تمامی سطوح وضعیت سنی دبیران بین ۲۰ تا ۳۰ سال، ۳۰ تا ۴۰ سال، ۴۰ تا ۵۰ سال، ۵۰ تا ۶۰ سال نسبت به میزان درگیری و توجه دانش آموزان نسبت به مسائل سیاسی، نظرات یکسان و مشابهی دارند.

تجزیه و تحلیل داده ها و نتیجه گیری

۱- در کل میزان برخورداری دانش آموزان، از جامعه پذیری بویژه جامعه پذیری سیاسی چندان رضایت بخش نیست، برخی معلمان مدارس هنوز به روشهای سنتی و تفکر همگرا پایبند هستند، آنها کسانی هستند که هیچ گونه فرصت اظهار نظر و سوال کردن به دانش آموزان نمی دهند و خواستار اطاعت محض دانش آموزان از

دستور العمل‌ها در قالب قوانین و مقررات جامعه می‌باشند و از روشهای جدید و نوین تدریس با روی باز، استقبال نمی‌کنند.

۲- پژوهش حاضر ثابت کرده است، که دانش‌آموزان از نظر جهت‌گیری سیاسی و اجتماعی تحت تاثیر دبیران خود می‌باشند زیرا بر اساس آمار استنباطی آشکار شد که بین نگرش سیاسی و اجتماعی دبیران و دانش‌آموزان و جهت‌گیری دانش‌آموزان نسبت به مسایل سیاسی و اجتماعی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد، ضریب همبستگی در مقیاس لیکرت بین دو متغیر فوق برابر با ۳۱۵٪ است. نتیجه می‌گیریم، که دانش‌آموزان و نوجوانان از نظر روانشناسی در موقعیتی قرار دارند که عواطف و احساسات خود را تحت تاثیر محیط خویش، یعنی مدرسه و کلاس درس هستند، آنها بخوبی می‌دانند که دبیران نظرات و گفته‌های خود را در قالب کنایه و ضرب‌المثل‌ها نسبت به مسائل سیاسی و اجتماعی بیان می‌کنند؛ نظراتی که می‌تواند جهت‌گیری سیاسی و اجتماعی بصورت مثبت یا منفی در قبال نظام سیاسی و اجتماعی ایجاد نماید. بیش از نیمی از دانش‌آموزان (حدود ۵۷ درصد) اعتقاد دارند که نظرات و گفته‌های دبیران الگوی قابل قبولی برای آنها می‌باشد و دیدگاههای دبیران در مورد مسایل سیاسی و اجتماعی و اقتصادی برایشان مهم و با ارزش می‌باشد.

۳- یکی از شاخص‌های عمده جامعه‌پذیری سیاسی مشارکت سیاسی یا شرکت در انتخابات می‌باشد، اگر دانش‌آموزان در محیط مدارس در زمینه‌های رفتارها و مهارت‌های سیاسی و اجتماعی تمرین و ممارست نمایند، بهتر می‌توانند در مورد سرنوشت سیاسی و اجتماعی جامعه خود، فعالیت و اظهار نظر نمایند.

لذا در زمینه فعال نمودن دانش‌آموزان و جلب مشارکت آنها در مسائل سیاسی و اجتماعی نیازمند تقویت تشکل‌ها و سازمانهای سیاسی و اجتماعی مدارس و هم‌چنین تشویق دانش‌آموزان جهت شرکت در این موقعیت‌ها و شرایط مناسب می‌باشد. از جمله مواردی که می‌تواند به مشارکت سیاسی دانش‌آموزان بعنوان عضوی

فعال و کارآمد در جامعه کمک نماید. برگزاری جلسات هم‌اندیشی (پرسش و پاسخ) بین دبیران و دانش‌آموزان است. پژوهش حاضر نشان داده است که ضریب همبستگی در مقیاس لیکرت بین برگزاری جلسات هم‌اندیشی دبیران با دانش‌آموزان و میزان شرکت آنها در انتخابات ۳۶٪ بوده است و این حاکی از آن است، که هر چه دبیران به دانش‌آموزان بیشتر فرصت اظهار نظر و بیان عقاید بدهند، آگاهی و اطلاعات دانش‌آموزان نسبت به مسائل سیاسی و اجتماعی بیشتر، بیشتر خواهد شد و در نتیجه آنها بهتر می‌توانند در مورد مسائل جامعه خویش تصمیم‌گیری نمایند لذا می‌توان گفت برگزاری جلسات هم‌اندیشی یا تربیون آزاد معلمان و دانش‌آموزان دارای فواید زیادی است و دانش‌آموزان را نسبت به مسائل جامعه خویش حساستر و درگیرتر می‌سازد بطوری که آنها را به یک شهروند فعال و آگاه و کارآمد برای نظام سیاسی تبدیل خواهد کرد. شهروندی که در برابر رویدادها و حوادث سیاسی و اجتماعی جامعه خویش احساس مسئولیت نموده و نسبت به آن واکنش و تعامل سیاسی و اجتماعی خواهد داشت. و این امر خردبخود به مشروعیت و ثبات نظام اجتماعی و سیاسی جامعه کمک فراوانی خواهد کرد.

۴- از جمله موارد مهمی که می‌تواند میزان جامعه‌پذیری سیاسی یا تربیت سیاسی دانش‌آموزان و نوجوانان را در مدارس تقویت نماید، آشنایی آنها با حقوق و وظایف شهروندی و به عبارت دیگر تفهیم وظایف شهروندی است. چنانچه فرد نوجوان و دیگر افراد یک جامعه، از حقوق عمومی و فردی خود طبق قانون اساسی کشور آگاهی و شناخت داشته باشند، آنها نسبت به فرهنگ و ارزشهای جامعه خویش احساس مسئولیت بیشتری خواهند کرد و در نتیجه آنها به مراتب بیشتر خود را برای پذیرش نقش‌های مختلف سیاسی و اجتماعی آماده خواهند کرد. در پژوهش حاضر ثابت شده است، که بین تفهیم وظایف شهروندی توسط دبیران و میزان بهادادن دانش‌آموزان به خدمت و وظیفه عمومی و حس دفاع از منافع ملی کشور ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد، ضریب همبستگی در مقیاس لیکرت، بین دو متغیر تفهیم

وظایف شهروندی و بهادادن به خدمت وظیفه عمومی برابر با ۲۱۰٪ می باشد. و این به معنای آن است که بر اینکه دبیران دانش آموزان را وفادار به نظام سیاسی بار بیاورند و برای خدمت وظیفه عمومی و دفاع از منافع و ارزشهای ملی و دینی آماده نمایند بایستی نوجوانان یا دانش آموزان را در مدارس، با حقوق وظایف شهروندی چون نظم، قانون، مشارکت سیاسی، دفاع از میهن و ... آشنا نمایند و به آنها تفهیم نمایند که طبق قانون اساسی از حقوق و مزایای فراوانی بعنوان یک شهروند ایرانی برخوردار هستند، لذا اگر دبیران این وظیفه بسیار مهم سیاسی و اجتماعی را انجام ندهند جامعه، با یک خلاء بسیار بزرگ یعنی عدم مشروعیت و پشتیبانی مردمی روبرو خواهد شد و سرانجام نظام در جریان تداوم حیات خویش دچار بحرانهای چون، بحران مشروعیت، بحران مشارکت، بحران نفوذ، بحران هویت و ... قرار خواهد گرفت؛ هم چنین در پژوهش حاضر نشان داده شده حدود ۸۶ درصد دانش آموزان موافقت خود را برای دفاع و جان فشانی از وطن، دین و ناموس خود در برابر دشمنان اعلام نموده اند که این امر حاکی از آن است که عرق ملی و دینی در تمامی فرزندان این مرز و بوم موج می زند، همان طور که در ۸ سال دفاع مقدس این امر به ثبوت رسید ولی وصول به این هدف در بین جوانان و دانش آموزان مدارس نیازمند آموزش و تربیت نوجوانان و جوانان کشور می باشد که دبیران، بایستی در این امر خطیر از خود احساس مسئولیت و رغبت نشان دهند، و آنها را جامعه پذیر نمایند.

۵- از جمله نتایج دیگر تحقیق حاضر این است که بین میزان احترام و آشنایی دبیران نسبت به شخصیت های اجتماعی و سیاسی جامعه و آگاهی و شناخت دانش آموزان از مراسم های ملی و مذهبی جامعه خود، ارتباط معنادار و مثبتی وجود دارد. بر اساس پژوهش انجام شده بین دو متغیر احترام و آشنایی دبیران نسبت به شخصیت های اجتماعی و سیاسی و میزان آگاهی و شناخت دانش آموزان از ارزشها و مراسم های فرهنگی جامعه خویش، ضریب همبستگی برابر ۴۳۹٪ بوده است، به عبارت دیگر این تحقیق ثابت می کند هر چه دبیران به شخصیت سیاسی و اجتماعی

جامعه بها و اهمیت بیشتری بدهند و احترام فراوانی برای آنها قایل شوند؛ دانش آموزان به همان نسبت علاقه و انگیزه بیشتری نسبت به شناخت و آگاهی از فرهنگ جامعه خویش نشان خواهند داد، و این امر خود بخود موجب تقویت حس ملی و دینی آنها نسبت به ارزشها جامعه خواهد شد و جامعه از بحرانی به نام بحران هویت، عبور خواهد کرد. بحران هویت موجب از بین رفتن روحیه اعتماد به نفس و خودباوری در افراد یک جامعه خواهد شد و بالاخره عقب ماندگی و وابستگی سیاسی و اقتصادی یک جامعه را رقم خواهد زد، ولی داشتن اعتماد به نفس و خودباوری و افتخار به ارزشها و مراسم های ملی و دینی جامعه خود، موجب بالا رفتن انگیزه تلاش و کوشش افراد یک جامعه خواهد شد، و این سرآغاز توسعه و نوسازی سیاسی با توجه به عوامل داخلی خواهد شد. چیزی که مک کله لند از آن بعنوان «میل و انگیزه به پیشرفت» از آن یاد میکند، بنابراین دبیران بایستی در مدارس، به نوجوانان و جوانان الگوهای مناسبی از شخصیت های علمی و سیاسی جامعه فرهنگی ایران، معرفی نمایند، نه الگوهای دیگر جوامع را که با ارزشها و زمینه های فرهنگی جامعه ایران بیگانه است.

پیشنهادات

الف) پیشنهادات پژوهشی

برخورد علمی و محققانه با مشکلات و ریشه یابی منطقی و علمی مسایل سیاسی و اجتماعی ایران بویژه پرهیز از پرداختن به معلول ها و بزرگتر کردن مسائل و مشکلات جامعه پذیری سیاسی و اجتماعی دانش آموزان مستلزم انجام تحقیقات نظام دار و هدفمند درباره عواملان جامعه پذیری سیاسی در ایران است؛ به همین منظور پیشنهادات زیر ارائه می شود، که امید است، بتواند کارساز و کارگشا باشد:

۱- با توجه به نقش معلمان بعنوان عاملان کلیدی و مهم جامعه پذیری سیاسی نوجوانان و جوان، لازم است نقش معلمان و دبیران در جامعه پذیری دانش آموزان تحت عنوان یک موضوع جداگانه و مستقل مورد پژوهش بیشتری قرار گیرد.

۲- با توجه به اینکه امروزه مسئولیت اصلی جامعه پذیری سیاسی نوجوانان و جوانان در مدارس بر عهده نظام آموزش و پرورش و دولت می باشد، پیشنهاد می شود این مسئله نیز به صورت مستقل و جداگانه مورد مطالعه و تحقیق بیشتری قرار گیرد.

۳- از آنجا که مفهوم جامعه پذیری سیاسی در دهه های ۶۰ و ۷۰ در کشورهای غربی و توسط اندیشمندان جوامع توسعه یافته مطرح شده است و این امر نیازمند بومی شدن و طرح دیدگاهها و نظریات بر اساس فرهنگ جامعه اسلامی ایران دارد. شایسته است که پژوهشگران و محققان ایرانی در دانشگاهها و مراکز آموزشی و پژوهشی با انجام تحقیقات پیمایشی و بنیادی ابعاد تئوریک این موضوع را شکافته و بر اساس فرهنگ و ارزشهای جامعه ایران به نظریه پردازی و ارائه دیدگاههای جدید همت گمارند، تا در این زمینه جامعه دچار فقر فکری، علمی و نظری نگردد.

۴- یکی از عوامل مهم و تاثیر گذار در جامعه پذیری، مفهوم حقوق شهروندی و تربیت مدنی می باشد، بررسی ابعاد حقوق شهروندی بر اساس قانون اساسی ایران و تربیت مدنی طبق ارزشها و ایستارهای فرهنگ ایران نیز می تواند بعنوان یک موضوع پژوهشی مورد توجه قرار گیرد.

۵- اهمیت مطالعه در زمینه ی نقش صدا و سیما و وسایل ارتباط جمعی در جامعه پذیری بویژه جامعه پذیری سیاسی جوانان مورد دیگری است که شایسته است از سوی پژوهشگران مورد توجه قرار گیرد.

۶- با توجه به نقش هویت ملی و دینی در ایجاد وفادار به ارزشها و فرهنگ جامعه ایران لازم است، که محققان و پژوهشگران به این مورد بعنوان یک موضوع مستقل توجه می نمایند.

ب) پیشنهادات اجرایی

- ۱- ایجاد زمینه برای توجه حرفه ای و تخصصی به تدریس و وجود استانداردها و ملاک های تخصصی برای جذب نیروهای آموزشی و معلمان مستعد و علاقمند به حرفه معلمی و ایجاد انگیزه و امکان دریافت حقوق قابل توجه و بهره های معنوی و اجتماعی مناسب با شأن معلم و نیروی آموزشی در مدارس ایران.
- ۲- ارتقاء سطح رفاه و رفع مشکلات و معیشتی معلمان بعنوان اولین قدم در راه توسعه و ارتقاء حرفه معلمان و ایجاد نگرش تازه نسبت به حرفه ی معلمی و آموزش و پرورش در میان برنامه ریزان و تصمیم گیران و سیاست گذاران سیاسی و اقتصادی جامعه.
- ۳- کاربرد برنامه ریزی استراتژیک و بلند مدت در حوزه ی نیروی انسانی و نگهداری و ارتقاء کیفی معلمان و ایجاد زمینه و فضای مساعد برای انتخاب و ارتقاء معلمان کارآمد و ایجاد فضای گرم و شاد ناشی از روابط انسانی در مدرسه بر اساس مدیریت تیمی یا مشارکتی.
- ۴- شناسایی سطح علمی، تحقیقی معلمان و ایجاد زمینه برگزاری دوره های با کیفیت و کارگاههای آموزش و پرورش ضمن خدمت و مستمر در جهت ارتقاء سطح تخصصی و تغییر نگرش و کاربرد رویکردهای نوین در طراحی و تدوین برنامه ی درسی و اجرای آموزشی با همکاری دانشگاهها و موسسات و مطالعات پژوهشی.
- ۵- ایجاد زمینه برای استقرار نظام ارزشیابی مستمر و ارتقاء معلمان با ملاک های ارزشیابی عینی و دقیق منطبق با شرح وظایف، نوآوری ها و ابتکارات و کیفیت آموزش ها و نحوه تدریس معلمان.
- ۶- ایجاد زمینه ی مناسب و مساعد در برنامه ریزی ها و آموزش های لازم برای تشکیل گروههای هم اندیش، گروههای آموزشی، انجمن های علمی، تخصصی و صنفی در سطح مدارس منطقه و شهر و تحول در نظام آموزشی در راستای استقلال بیشتر مدارس، در انجام تغییرات و اصلاحات برنامه های آموزشی، درسی و مشارکت بیشتر معلمان در فعالیت های فوق برنامه درسی.

۷- توجه به دیدگاههای جدید نظیر مکتب اثبات گرایی، پیشرفت گرایی، بنیادگرایی بازسازی گرایی و اسلام در خصوص ماهیت دانش و یادگیرنده و استفاده از این دیدگاهها در طراحی، اجرای برنامه ی درسی و آموزشها .

۸- تصحیح و تحول در هدفها، جهت گیری اصلی و عملی نظام آموزش و پرورش.

۹- توجه دقیق به سطح رشد شناختی، عاطفی و نگرش های مهارتی دانش آموزان بویژه در مورد مهارتهای اجتماعی و سیاسی و شهروندی در برنامه های درسی.

۱۰- تحول در برنامه های درسی و روشهای موجود در جهت دور شدن از برنامه های درسی یکسان و قالبی (تفکر همگرا).

۱۱- تقویت انگیزه دانش آموزان به تحصیل و تغییر اسنادهای انگیزشی دانش آموزان و ایجاد روحیه امید و شادی و اعتماد به نفس در آنها از طریق ارزشها و ایستارهای فرهنگ ایرانی و اسلامی.

۱۲- توجه به شان و کرامت انسانی دانش آموزان و توجه به انگیزه ها و علایق او، ایجاد زمینه و فرصت مناسب برای یادگیری آنها از طریق آزاد ساختن فضای مدرسه و باز بودن درب انتخاب به روی آنها.

منابع و مأخذ:

الف) کتابها

- آلموند، گابریل، و دیگران (۱۳۷۷). چارچوبی نظری سیاست تطبیقی، ترجمه علیرضا طیب، مرکز آموزش مدیریت دولتی، چاپ دوم، تهران.
- از کیا، مصطفی (۱۳۸۰). جامعه شناسی توسعه، موسسه ی نشر کلمه، چاپ سوم، تهران.
- عالم، عبدالرحمن (۱۳۸۳). بنیادهای علم سیاست، نشر نی، چاپ یازدهم تهران.
- فتحی آشتیانی، علی (۱۳۸۳). مقدمه ای بر روانشناسی سیاسی، موسسه ی انتشارات بعثت، چاپ چهارم، تهران.
- فالکس، کیث (۱۳۸۱). شهر وندی، ترجمه محمدتقی دلفروز، انتشارات کویر، چاپ اول، تهران.
- قوام، عبدالعلی (۱۳۸۴). سیاست های مقایسه ای، انتشارات سمت، چاپ ششم، تهران.

- _____ (۱۳۸۴). نقد نظریه های نوسازی و توسعه سیاسی، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، چاپ اول، تهران.

- کلاتری، علیرضا، طاهری، ابوالقاسم (۱۳۸۱). جهان سوم و مسائل آن، انتشارات سنجش تکمیلی، چاپ اول، تهران.

- یو، دال سیونگ (۱۳۸۱). فرهنگ سیاسی و توسعه سیاسی - (مطالعه ی تطبیقی ایران و کره جنوبی) انتشارات خانه سبز، چاپ اول، تهران.

ب) مقالات:

- آذین، احمد (۱۳۸۴). جامعه پذیری سیاسی نظام سیاسی و آموزش و پرورش در ایران، دانشنامه ی حقوق و سیاست، سال اول، شماره ۴.

- جعفری نژاد، مسعود (۱۳۸۴). دیران و جامعه پذیری سیاسی در نظام آموزش ایران، دانشنامه ی حقوق و سیاست، سال اول، شماره ۴.

- خواجه سروری. علیرضا (زمستان ۱۳۷۸). جامعه پذیری سیاسی، در نسل جوان و ثبات سیاسی ایران، فصلنامه ی مطالعات راهبردی، شماره ۵۶.

- سریع القلم، محمود (۱۳۸۲). دگرگشت شخصیت ایرانی، سنگ بنای توسعه کشور، مجله ی اطلاعات سیاسی و اقتصادی، شماره ۱۹۱-۱۹۲.

- وحید، فریدون، کلاتری، صمد، فاتحی، ابوالقاسم (۱۳۸۳). رابطه ی سرمایه اجتماعی با هویت دانشجویان، مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان، جلد هفدهم شماره ۲. *فصلنامه علمی و پژوهشی*

ج) منابع لاتین

- Almond, Gabriel, A, The civic culture Political Attitudes and Democracy in five Nations, New bury park 1989.

- Elkin, fredvick, The child and society, New York. 1960.

- Dennis Jack, Children in the Political system, Mc Gvaw. Ltill, New York 1989.

- kerkhoff, Alanc, Socialization and Social class, Engleweed Cliffs NJ, 1972.

-Noknsten, medi. (1965)The history and philosopy of Education Bonald press New york p.567.

-Verba,Sideny, "Comparativepolitical culture", New jeresy unirsity pree 1965.